

MANAGEMENTUL DEZVOLTĂRII COMPETENȚELOR INTERCULTURALE LA LICEENI ÎN CONTEXTUL PREDĂRII ISTORIEI

Mihail PAIU, Olesia VALENTI

Universitatea de Stat din Moldova

Este abordată problema privind dezvoltarea competenței interculturale la liceeni în contextul predării istoriei, precum și al promovării managementului intercultural în instituția de învățământ preuniversitară. Se urmărește scopul stabilirii unei metodologii de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni în contextul predării istoriei.

Semnificația practică este certificată de proiectarea reperelor metodologice de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni în contextul predării istoriei, fapt ce eficientizează aplicarea inițiativelor strategice de optimizare a planului de dezvoltare școlară la nivel de management intercultural, în cadrul instituției de învățământ preuniversitar.

Cuvinte-cheie: *competență, competență interculturală, educație interculturală, management intercultural.*

HIGH SCHOOL STUDENTS DEVELOP INTERCULTURAL SKILLS MANAGEMENT IN THE TEACHING OF HISTORY

The research analyses the problem of the intercultural competences development in high-school students in the context of teaching history, as the promoting of the intercultural management, in the pre-university education institution and follows the aim of establishing a methodology of intercultural competences development in high-school students in the context of teaching history.

The practical significance of the research is attested by the methodological guide marks projecting of intercultural competences development in high-school students in the context of teaching history the fact that streamlines the application of strategic initiatives in optimizing the school development plan of the level of the intercultural management within the pre-university education institution.

Keywords: *competence, intercultural competence, intercultural management.*

Ideea europeană de *educație pentru alteritate, toleranță, deschidere, reciprocitate* reprezintă pentru Republica Moldova o nouă oportunitate de sincronizare și de racordare la standardele educaționale europene. Acțiunile întreprinse în ultimul deceniu în vederea reformării învățământului și racordării lui la imperativele societății au creat premise adecvate pentru modernizarea continuă a sistemului educațional în raport cu provocările mediului educațional național și internațional. În consecință, se produc schimbări profunde în sistemul educațional la nivel conceptual și curricular, generând schimbări semnificative și în predarea/învățarea istoriei.

Tendința de racordare a politicii educaționale la sistemul de valori al lumii contemporane este obiectivată de necesitatea integrării dimensiunii interculturale în curriculumul preuniversitar. În acest sens, dimensiunea interculturală devine o strategie ce se înscrie prioritar în sistemul de valori al treptei de învățământ preuniversitar, al managementului educațional, gestionării alterității și dezvoltării competențelor interculturale.

În condițiile aderării învățământului național la spațiul educațional european, paradigma predării/învățării istoriei trebuie să se axeze pe reperele definitorii ale politicii educaționale cuprinse în: Recomandări ale Consiliului Europei cu privire la predarea istoriei – Recomandarea nr.15 (2001) cu privire la predarea istoriei; Recomandarea 12 (2002) privind educația pentru cetățenie democratică. În cadrul acestora se promovează predarea istoriei din perspectivă interculturală, a valorilor fundamentale, precum toleranța, înțelegerea și respectul reciproc între popoare, drepturile omului și democrația, revendicându-se și dezvoltarea competențelor interculturale la elevi.

La nivelul conceptualizării și implementării în practica educațională din Republica Moldova, predarea istoriei din perspectivă interculturală rămâne a fi un domeniu controversat și puțin studiat. În consecință, dezvoltarea competențelor interculturale la elevi în contextul predării istoriei se realizează într-un mod incoerent și nesistematic. Nu se acordă importanță corespunzătoare procesului de dezvoltare a competențelor interculturale la elevi. Problematika dezvoltării competențelor interculturale la elevi este atestată și la nivel european, subliniindu-se astfel necesitatea formării, dezvoltării competențelor interculturale la elevi ce vor fi dați, sub formă de produs, societății. În acest sens, este necesară elaborarea unei metodologii de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni în contextul predării istoriei, precum și a unor inițiative strategice pentru optimizarea planului de dezvoltare școlară, în scopul promovării unui management eficient.

Conceptul de competență interculturală a fost abordat în cercetările realizate de R.Wiseman, Al.Zub, N.A. Bibu, A.Nedelcu, C.Cucoș, T.Coza, V.Goraș-Postică, M.Hadârcă, A.Chiriac ș.a. Realizarea unei cercetări practic-aplicative de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni în contextul predării istoriei devine o necesitate vitală pentru studierea istoriei în Republica Moldova.

Realizările în domeniul educației interculturale la nivel mondial și național sunt relevante, însă la etapa actuală se minimalizează dezvoltarea competențelor interculturale în contextul predării istoriei, nu sunt elaborate standarde, obiective și metodologii de formare/dezvoltare a competențelor interculturale.

Astfel, problema cercetării noastre se conturează din valorificarea insuficientă în circuitul științific a conceptului de competență interculturală în contextul predării istoriei, de unde și rezidă scopul cercetării, care constă în stabilirea unei metodologii de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni în contextul predării istoriei.

Experimentul psihopedagogic cu privire la dezvoltarea competențelor interculturale la liceeni în contextul predării istoriei s-a realizat în câteva etape, fiecare având formulate obiective concrete.

Obiectivul dominant a fost validarea experimentală a supoziției că dezvoltarea competențelor interculturale la liceeni este determinată de calitatea interacțiunii a trei factori:

- 1) gradul de cunoaștere, acceptare și relaționare a elevilor cu reprezentanții altor etnii;
- 2) rolul cadrului didactic în formarea interculturală a elevilor;
- 3) implicarea managerilor școlari în procesul de dezvoltare a competențelor interculturale.

În ceea ce privește diagnosticul gradului de dezvoltare a competențelor interculturale, s-au efectuat cercetări pe un eșantion ce a inclus 64 de elevi, clasa a XII-a, din grupele cu predare în limba română și 16 elevi, clasa a XII-a, din grupele cu predare în limba rusă, în total un eșantion de 80 de elevi ai Colegiului de Ecologie din Chișinău.

Totodată, au fost intervievați directorul Colegiului și șeful-adjunct pe educație, implicați în experimentul constatativ, pentru a determina gradul de implicare a managerilor școlari în procesul de dezvoltare a competențelor interculturale și a identifica unele probleme la acest capitol.

Situația elucidată ne-a orientat spre conturarea unei linii strategice în organizarea experimentului pedagogic formativ.

În acest context, precizăm că întregul experiment reprezintă modalitatea de cercetare prin determinarea rolului cadrului didactic în formarea interculturală a elevilor în contextul predării istoriei, precum și prin identificarea contribuției managerilor școlari în promovarea unui management intercultural la nivelul instituției școlare.

În scopul verificării ipotezei, ne-am propus realizarea următoarelor obiective:

- Aplicarea chestionarului „Educație pentru înțelegerea alterității”, pe eșantionul de elevi specificat;
- Realizarea interviului cu directorul Colegiului și cu șeful-adjunct pe educație;
- Prelucrarea, analiza și corelarea datelor experimentului de constatare;
- Proiectarea și aplicarea metodologiei de dezvoltare a competenței interculturale la liceeni în contextul predării istoriei, în baza rezultatelor primei etape a experimentului de constatare;
- Prelucrarea și interpretarea datelor postexperimentale.

Din perspectiva dimensiunii instrumentale a educației interculturale este esențial a sublinia că această pedagogie apelează în atingerea obiectivelor sale la același ansamblu de metode activ-participative, la aceleași strategii de învățare prin cooperare, prin descoperire, la aceleași tipuri de activități extracurriculare pe care le utilizează orice formă de pregătire modernă și eficientă. Conținuturile acestor metode și forme de organizare au însă accente și orientări specifice.

„Nu există propriu-zis o metodologie, o pedagogie anume pentru a asigura o educație interculturală, ci doar mijloace care sunt, mai mult decât altele, capabile de a dezvolta o dinamică și o înțelegere interculturală. Nu trebuie înlăturat tot ceea ce a fost până acum, ci trebuie acordată prioritate și dezvoltate acele dimensiuni capabile să promoveze drepturile omului și, totodată, trebuie lărgite perspectivele solidarității, făcându-le mai concrete și mai puțin limitate” [5, p.187].

Este de asemenea important ca toate strategiile utilizate să asigure oportunități de comunicare și cooperare între grupuri eterogene, să asigure șanse egale în ceea ce privește participarea la interacțiunile din clasă, la procesul educațional.

Un exemplu în acest sens, deosebit de util în contexte multiculturale, este învățarea prin cooperare definită de Ulrich ca fiind folosirea grupurilor mici în scopuri instructive, astfel încât, lucrând împreună, elevii își maximizează atât propria învățare, cât și a celorlalți colegi. Printr-o astfel de organizare a situațiilor de învățare elevii depind într-un mod pozitiv unii de ceilalți, iar această interdependență pozitivă îi conduce

la devotament față de grup. Avantajele metodei, așa cum sunt sintetizate de Ulrich, se dovedesc a fi deosebit de benefice interacțiunilor dintre elevii ce aparțin unor grupuri diverse:

- generează sentimente de acceptare și simpatie;
- încurajează comportamentele de facilitare a succesului celorlalți;
- crește stima de sine;
- crește încrederea în forțele proprii;
- diminuează anxietatea față de școală;
- intensifică atitudinile pozitive față de profesori.

În această ordine de idei, subliniem importanța folosirii unui sistem de metode care ar eficientiza procesul de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni, pentru a asigura un demers educativ calitativ axat pe cel ce învață.

În prima parte a experimentului, pentru a stabili nivelul de cunoaștere a altor culturi, de toleranță și relaționare a elevilor, atât din grupele române, cât și din grupa rusă, cu reprezentanții grupurilor minoritare am aplicat chestionarul „Educație pentru înțelegerea alterității” elaborat de centrul educațional Prodidactica. Acesta este compus din 11 itemi și a fost adaptat parțial la problemele și specificul cercetării respective. S-a constatat că: elevii posedă cunoștințe vagi despre cultura, tradițiile și caracteristicile grupurilor minoritare, manifestă o atitudine tolerantă, dar un nivel scăzut de relaționare cu persoanele de altă etnie (a se vedea Fig.1.)

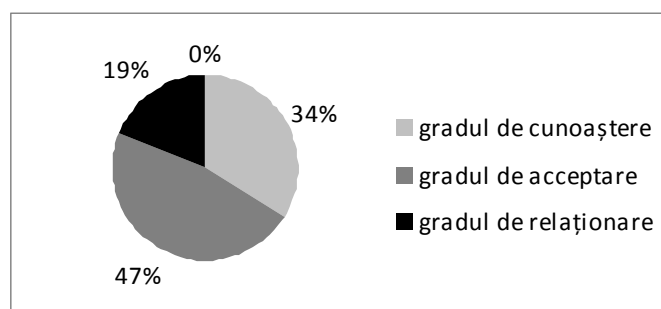

Fig.1. Gradul de dezvoltare a competenței interculturale la liceeni.

Deci, din figura prezentată mai sus putem afirma că rezultatele obținute la etapa de constatare, ca urmare a aplicării chestionarului, au evidențiat o importanță relativ mai mare de 47% din elevi, care au demonstrat un grad de acceptare, toleranță față de alte culturi, etnii; 34% din cei chestionați au demonstrat cunoștințe neclare referitor la istoria, tradițiile și caracteristicile grupurilor minoritare; de asemenea, 19% din elevi au demonstrat un grad scăzut de relaționare, adică de intrare în contact, participare la diferite evenimente și obiceiuri ce aparțin altor etnii, culturi. Deci, putem constata că majoritatea elevilor chestionați se află într-o fază incipientă de dezvoltare a competențelor interculturale.

În acest sens, propunem dezvoltarea competențelor interculturale în contextul predării istoriei prin intermediul conținuturilor curriculare ale disciplinei, prin intermediul unui șir de metode interactive, precum și al unor activități cu caracter de integrare. Corelarea acestor trei componente duce, în opinia noastră, la formarea și dezvoltarea competențelor specifice disciplinei *Istorie*, care, la rândul lor, conduc la dezvoltarea competențelor-cheie, una dintre ele fiind cea interculturală.

Procesul dezvoltării competenței interculturale la liceeni, realizată în faza incipientă a experimentului de formare prin intermediul conținuturilor curriculare și a metodelor interactive, poate fi urmărit în proiectul didactic.

Cu acest scop au fost organizate și un șir de activități frontale, în grup și individuale, atât în cadrul orelor de istorie, cât și în cadrul unor activități extracurriculare specifice disciplinei, precum:

- organizarea unor dezbateri pe teme cu caracter controversat ce vizează istoria și situația minorităților etnice din Europa și din țara de origine;
- dialog dirijat cu membrii comunității, persoane de altă etnie – istorici, scriitori, artiști;
- scenariul unei conferințe științifico-practice cu conținut istoric, elaborarea proiectului unei mese rotunde, al unui forum etc.;

- elaborarea proiectului prezentării clasei multiculturale, a muzeului școlii și a localității multiculturale;
- alcătuirea și prezentarea arborelui genealogic al familiei (în care posibil se pot depista membri ai familiei/strămoși ce au aparținut unui grup etnic minoritar);
- realizarea unei expoziții legate de obiceiurile familiei, ale oamenilor din localitate;
- elaborarea unui portofoliu cu genericul „Minoritățile etnice în istorie”;
- elaborarea de producții media (filme video, programe audio, articole pentru ziare și reviste) cu referire la minoritățile etnice;
- crearea unei cartoteci de filme istorice documentare și artistice despre situația minorităților etnice în diferite perioade istorice;
- elaborarea unor proiecte de soluționare a unei probleme etnice din clasă, școală, comunitate.

Menționăm că, pentru a asigura continuitatea dezvoltării competenței interculturale la liceeni, este necesar de a promova un management intercultural la nivel de instituție școlară, precum și prin intermediul formelor de colaborare cu alte instituții, cu comunitatea și cu organizații nonguvernamentale. În acest sens, am realizat un interviu cu directorul și cu șeful-adjunct pe educație ai Colegiului de Ecologie. Interviul cuprinde întrebări cu referire la componentele planului de dezvoltare strategică a instituției:

- 1) dezvoltarea identității școlii;
- 2) dezvoltarea programelor și serviciilor;
- 3) diversificarea beneficiarilor și programelor școlii;
- 4) diversificarea partenerilor și metodelor de colaborare;
- 5) dezvoltarea managementului resurselor umane;
- 6) dezvoltarea managementului resurselor financiare și materiale;
- 7) dezvoltarea managementului informațional-operational;
- 8) dezvoltarea imaginii instituției și sensibilizarea opiniei publice.

În urma acestei activități, dar și prin metoda observației, am depistat următoarele probleme, cu specific intercultural, la nivel de management al instituției:

- școlarizarea insuficientă a managerilor și a cadrelor didactice în domeniul managementului intercultural și al educației interculturale;
- existența tensiunilor între grupele cu predare în limba română și grupele cu predare în limba rusă;
- apariția unor conflicte interetnice în zona educaționalului;
- construirea unei imagini deformate a realității de către manageri, profesori, elevi;
- existența unor situații, în mediul școlar, în care apar anumite efecte negative, convingeri subiective ale unui anumit individ sau grup cu privire la caracteristicile altui individ sau grup;
- perceperea distorsionată de către manageri, profesori și elevi a diferențelor culturale și etnice;
- existența unor elemente discriminatorii în mediul școlar.

În scopul ameliorării situației și al dezvoltării unui management intercultural în cadrul instituției au fost elaborate și propuse *Inițiative strategice pentru optimizarea Planului de Dezvoltare a Școlii*, care pot contribui la îmbunătățirea Planului managerial al Colegiului de Ecologie.

În concluzie la experimentul formativ realizat vom menționa că aplicarea metodologiei de dezvoltare a competențelor interculturale în contextul predării istoriei a avut un efect benefic asupra elevilor incluși în cercetare. Rezultatele obținute în urma realizării experimentului formativ confirmă justetea ipotezei avansate, potrivit căreia dezvoltarea competențelor interculturale la liceeni ar putea fi realizată prin implementarea unui program psihopedagogic special, orientat spre dezvoltarea unei atitudini pozitive, toleranței, respectului și spre acceptarea diversității etnoculturale atât în cadrul instituției școlare, cât și în cadrul societății din care face parte.

Experimentul formativ a vizat evaluarea competențelor interculturale. Evaluarea s-a realizat pe parcursul experimentului și la etapa finală. Aplicarea instrumentelor de evaluare și prezentarea comparativă a datelor obținute au demonstrat creșterea nivelului de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni.

Rezultatele obținute în cele două grupe de elevi (experimentale și de control) la etapă finală sunt reflectate în următorul tabel.

Tabel

Nivelul dezvoltării competențelor interculturale la etapa formativă

Grupa	Nivelul	Scăzut		Mediu			Înalt			Progres		
		Scala de evaluare										
		1	2	3	4	5	6	7	8		9	10
experimentală	<i>Cunoștințe</i>	-	-	-	-	2,1	3,3	3,4	3,1	3,3	3,5	3,4
	<i>Capacități</i>	-	-	-	-	2,0	3,1	3,5	3,0	3,2	3,3	3,3
	<i>Atitudini</i>	-	-	-	-	1,9	3,0	3,2	2,9	2,7	2,5	2,9
control	<i>Cunoștințe</i>	-	-	-	1,9	1,1	1,0	1,5	-	-	-	1,9
	<i>Capacități</i>	-	-	-	1,5	1,0	0,9	1,0	-	-	-	1,0
	<i>Atitudini</i>	-	-	-	1,0	1,7	0,8	0,95	-	-	-	0,95

Analiza comparativă a datelor din tabel demonstrează că mediile obținute în grupele experimentale și de control sunt favorabile primei grupe de studenți. Progresul înregistrat de grupele de control este neesențial.

Analiza comparativă a formării/dezvoltării competenței de comunicare interculturală la etapa constatativă și postexperimentală evidențiază progresul înregistrat în grupele experimentale și valoarea praxiologică a programului experimental (Fig.2).

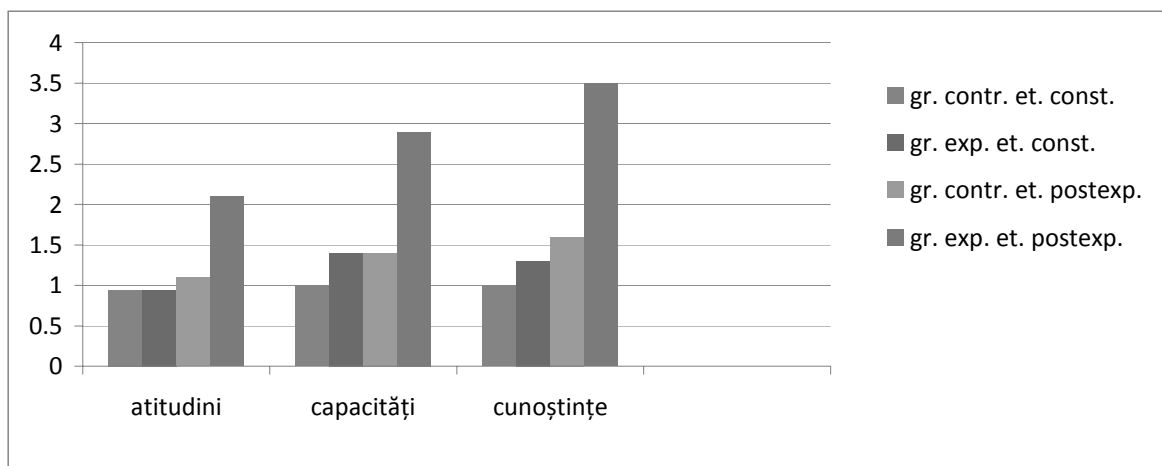

Fig.2. Dinamica dezvoltării competenței interculturale la etapa constatativă și postexperimentală la grupa experimentală și la cea de control.

Observăm o creștere semnificativă a dezvoltării competenței interculturale în grupele experimentale. Experimentul a demonstrat validitatea implementării metodologiei de dezvoltare a competenței interculturale, operaționalizarea obiectivelor de formare interculturală, eficiența activităților integrate și a strategiilor activ-participative, precum și confirmarea presupuzițiilor ipotezei cercetării.

La etapa de constatare a experimentului pedagogic s-a stabilit că elevii:

- posedă cunoștințe vagi despre cultura, tradițiile și caracteristicile grupurilor minoritare;
- manifestă o atitudine indiferentă în raport cu persoanele de altă etnie, observându-se, însă, un anumit grad de toleranță față de ceilalți;
- majoritatea se află în faza incipientă de dezvoltare a competențelor interculturale;
- managerii școlari nu posedă cunoștințe în domeniul managementului intercultural și nu acordă importanță acestui domeniu al managementului educațional.

La etapa de formare a competenței interculturale în contextul predării istoriei, bazate pe metodologia instruirii interactive, elevii au demonstrat:

- înțelegere a importanței cunoștințelor interculturale și funcționalitatea acestora;
- performanță în dezvoltarea competenței interculturale în contextul predării istoriei;
- sensibilizarea managerilor școlari la problemele managementului intercultural.

Concluziile generale și recomandările se referă la rezultatele obținute în cadrul cercetării teoretice și experimentale care vizează problema dezvoltării competențelor interculturale la liceeni în contextul predării

istoriei. Se precizează, pas cu pas, îndeplinirea scopului final al cercetării, care a presupus stabilirea unei metodologii de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni în contextul predării istoriei.

La fel, se menționează faptul că cercetarea dată este adresată cadrelor didactice și managerilor instituțiilor preuniversitare de învățământ.

Rezultatele cercetării sunt rezumate în următoarele concluzii generale:

1. **Competența școlară** este un ansamblu de resurse (cunoștințe, capacități, atitudini), pe care le achiziționează elevul pe parcursul școlarității, în vederea rezolvării unei situații complexe aparținând sferei situativ-problematică.
2. **Competența interculturală** reprezintă totalitatea cunoștințelor, capacităților și atitudinilor pe care le posedă elevul și care îi permit să intre în raport cu persoane ce aparțin altor culturi, demonstrând toleranță, deschidere, respect, flexibilitate și înțelegere în relația cu cealaltă cultură.
3. **Managementul intercultural** reprezintă ansamblul activităților de organizare și conducere a instituției/organizației, care acționează într-un mediu cultural complex și eterogen și se referă la studierea relațiilor ce există între diferite comunități comparate și abordate în contextele lor specifice.
4. Conceptele teoretice și cele educaționale au servit drept suport pentru proiectarea reperelor metodologice de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni în contextul predării istoriei.

S-a confirmat ideea că obiectivele predării/învățării istoriei necesită a fi corelate cu cele ale formării interculturale; urmează a fi stabilit un sistem de repere metodologice de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni în contextul predării istoriei, precum și promovat un management intercultural la nivel de instituție școlară.

În consens cu rezultatele obținute în cercetare, propunem cu statut de recomandări următoarele:

- Implementarea metodologiei de dezvoltare a competențelor interculturale la liceeni în contextul predării istoriei va eficientiza procesul educațional la această treaptă de învățământ și va stimula interesul elevilor de a cunoaște alte culturi, de a-și forma o atitudine tolerantă și respectuoasă față de alții, depășind stereotipurile și prejudecățile, fiind capabili să-și găsească locul și rolul lor într-o lume în schimbare.
- Implementarea inițiativelor strategice de optimizare a PDS la nivel de management intercultural:
 - va asigura continuitatea dezvoltării competențelor interculturale la liceeni atât în cadrul instituției, cât și în afara ei;
 - va contribui la îmbogățirea planului de activitate a școlii și va pune bazele planului de dezvoltare strategică a instituției.
- Valorile teoretice ale cercetării vor contribui la îmbogățirea stilului de predare și evaluare a cadrelor didactice, în scopul formării/dezvoltării competențelor școlare, a competențelor interculturale, asigurând o schimbare calitativă în educația centrată pe elev.

Bibliografie:

1. Antonesei L. Paideia. Fundamentele culturale ale educației. - Iași: Polirom, 1991.
2. Bîrladeanu A., Iurașcu M. Formarea competențelor școlare la istorie. - Chișinău, 2011.
3. Ciolan L. Pași către școala interculturală. - București: Corint, 2000.
4. Cozma T. O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea. - Iași: Polirom, 2001.
5. Dasen P., Perregaux C., Rey M. Educația interculturală. Experiențe, Politici, Strategii. - Iași: Polirom, 1999.
6. Guțu V. Cadrul de referință al Curriculumului Național. Ghid de implementare a curriculumului modernizat în învățământul liceal. - Chișinău, 2007.
7. Hadîrcă M. Competența interculturală: un punct de plecare spre integrarea națională și europeană // Educația interculturală în Republica Moldova. - Chișinău: ARC, 2004.
8. Hudîțean Al. Educația interculturală – o abordare interdisciplinară. - ULBS, 2005.
9. Cerbușcă P., Dobzeu M. Istorie. Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru treapta liceală. - Chișinău: Cartier, 2010.
10. Păun Ș. Didactica istoriei. - București, 2001.
11. Pîslaru V. Integrarea socială a conlocuitorilor de alte etnii prin educație și învățământ // Didactica Pro. Revistă de teorie și practică educațională, 2003, nr.4-5 (20-21).
12. Tănașă Gh. Metodica predării-învățării istoriei. - Iași: Spiru Haret, 1998.
13. Zait D. Managementul intercultural: valorizarea diferențelor culturale. - București: Editura Economică, 2000.

Prezentat la 16.11.2012